

duženų, buitinės keramikos šukių ir apdegusio stiklo fragmentų. Kultūrinis sluoksnis datuotas XVI–XVII a.

Taip pat 2013 m. Žemaičių Kalvarijoje buvo vykdomi ir archeologiniai žvalgymai apie 700 m² plote, rekonstruojamoje **Telšių gatvės** atkarpoje, patenkančioje į saugomą teritoriją. Jų metu žemės judinimo darbų vietoje fiksuoti ankstesnių gatvės dangų klojimo metu supilto grunto sluoksniai bei povelėninių žemių gruntas gatvės kelkraščiuose. Archeologiniu požiūriu vertingas kultūrinis sluoksnis nepasiektas.

The field evaluation in Žemaičių Kalvarija

In 2013, evaluations (59 test pits, a total of 63.3 m²) and surveys were conducted on Telšių, Alksnų, Alsėdžių, Senkelio, Sedos, Kalnų, Pagardinio, and Žvizardo Kalno Streets and Gardų Square in Žemaičių Kalvarija (Plungė District).

Only 0.45–1.65 m thick 19th–20th-centuries layers were recorded in the bulk of the excavated sites. Archaeologically valuable cultural layers were discovered in test pits 1, 10, 12, 14–15, 18, 20–22, and 44 (Telšių St. 1, Alksnų St. 7, Alsėdžių St. 4, 5, 6, 14, 24, 30, Senkelio St. 3, 5, Žvizardo Kalno St. 6). Based on the finds they contained, the 0.45–1.5 m thick layers date to the 16th–18th and 19th–20th centuries (Fig. 1).

A survey was conducted in a roughly 700 m² segment of Telšių Street under reconstruction. Fill soil layers from the laying of the earlier street's surface and subsoil earth at the street's curb were recorded at the earthwork site. No archaeologically valuable cultural layer was reached.

ŽIEŽMARIAI

Atas Žvirblys

Žaslių gatvė 6

2013 m. liepos–lapkričio mėnesiais Žiežmariuose (UK 17131) (Kaišiadorių r.), Žaslių g. 6, vykdyti žvalgomieji archeologiniai tyrimai, kurių metu ištirti 7 šurfai ir 3 perkasos. Bendras ištirtas plotas siekia 52,9 m². Taip pat vykdyti archeologiniai žvalgymai 74 m² plote.

Nuo XV a. minimas Žiežmarių valsčius ir dvaras, o nuo 1497 m. Žiežmariai pradedami vadinti miesteliu. Miestelis buvo patogioje vietoje, prie kelio Vilnius–Kaunas. XVI a. Žiežmariai sparčiai plėtėsi, manoma, kad XVI a. pradžioje buvo pastatyta pirmoji medinė bažnyčia, XVI a. pradžioje ar II pusėje suteiktos Magdeburgo miesto teisės (Miškinis A., *Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai*, II knyga, V., 2005, p. 279–286). 1600 m. rašytiniuose šaltiniuose pirmą kartą paminėtas taisyklingas miestelio centro planas ir keturkampė turgaus aikštė. 1600 m. sudarytame miestelio inventoriuje išvardytos 108 miestelėnų šeimos, miestelio aikštės ŠV šone (tyrimų vietoje) surašytos 5 valdos. Miestelio neaplenkė ir nelaimės. 1580 m. Žiežmariai degė du kartus, 1620 ar 1621 m. vėl kilęs gaisras nuniokojo bažnyčią ir dalį miestelio. Žiežmariai smarkiai nukentėjo per XVII a. vidurio karus ir 1657 m. maro epidemiją. Miestelis ne kartą nukentėjo ir vėlesniais laikais: 1702 m. jį nuniokojo švedų kariuomenė, vėliau, 1708–1711 m., siautė maro epidemija, o 1812 m. siaubė Napoleono armija.

1998 m. Žiežmariuose, Alyvų g. 4 sklype, archeologinius tyrimus vykdė D. Balčiūnas. Tyrimų metu archeologinių radinių nerasta

(LIIR, f. 1, b. 3256). Tais pačiais 1998 m. Žaslių g. 11 sklype archeologinius tyrimus atliko A. Vaškėlis. Fiksuotas apardytas 20–30 cm storio kultūrinis sluoksnis su pavieniais XVII–XVIII a. radiniais (LIIR, f. 1, b. 3254).

2013 m. tyrimai pradžioje vykdyti rekonstruojamo pastato išorėje suplanuotų vandentiekio ir nuotekų tinklų vietose. Šūrfas 1 (1,5x1,5 m dydžio) tirtas miestelio aikštės V kampe, priešais pastatą Žaslių g. 6. Jame užfiksuotas XX a. II pusėje apardytas iki 2,45 m storio sluoksnis su pavieniais smulkiais XVII–XIX a. radiniais.

Šūrfai 2, 3 (1,5x1,5 m dydžio) tirti į ŠR nuo rekonstruojamo pastato. Juose fiksuoti XIX a. II pusės – XX a. sluoksniai, vietomis suardyti XX a. II pusės perkasių. Surinkta pavienių XVII–XIX a. radinių. Šūrfu 2 aptiktas akmenų medinio pamato fragmentas, tarp Žaslių g. 6 ir 14 (jis užfiksuotas XX a. I pusės fotografijose).

Kiti šūrfai kasti rekonstruojamo pastato viduje. Šūrfas 4 (1,5x1,5 m dydžio) vėliau buvo praplėstas į *perkasą 1* (4,5x3 m dydžio). Tyrimų metu 20–30 cm gylyje, po XIX a. II pusę datuo-

jamų griuvenų sluoksniu aptikti 2 krosnių (K1 ir K2) padai (1 pav.).

Krosnies K-1 padas yra stačiakampio plano, 2,01x1,25 m dydžio, sumūrytas iš 30x15x7–7,5 cm dydžio plytų, rištas kalkių su smėliu skiediniu. Krosnis datuojama XVIII a. II pusė – XIX a. I pusė. Tikėtina, kad krosnis galėjo stovėti 1777 m. paminėtame aikštės ŠV pusėje buvusiam bravore, kuris tuo metu priklausė žydai Jankeliui Šmuilovičiui. *Krosnies K-2* pamatai yra stačiakampio plano, 1,6x0,74 m dydžio (dalis apardyta įrengiant akmenų mūro pamatą perkaso ŠV pusėje), sumūryti iš XIX a. būdingų 30x15x6 cm dydžio plytų. Ši krosnis datuojama XIX a. viduriu – XIX a. II pusė. Tyrimų metu nustatyta, kad krosnių statybos metu buvęs suardytas ankstyvesnis XVI a. pabaigos – XVII a. I pusės kultūrinis sluoksnis. Pačios krosnys nugriautos XIX a. II pusėje, po, tikėtina, čia vykusio gaisro.

1 pav. *Perkasa 1, XVIII a. II pusės – XIX a. I pusės krosnies padas. A. Žvirblio nuotr.*

Fig. 1. Trench 1, a stove pad from the second half of the 18th – first half of the 19th centuries.

Likusiamė perkasos plote tyrimų metu fiksuotas 0,8–1,4 m storio XVI a. pabaiga – XVII a. I puse, XIX a. datuojamas kultūrinis sluoksnis. Didžiojoje dalyje tirtu ploto sluoksnis suardytas XIX a. II pusėje, čia perkasimas užpildytas rausvomis plytomis ir čerpių griuvenomis su degėsiais. Šiose griuvenose surinkta nemažai archeologinių radinių (stambių baltai glazūruotų XIX a. plokštinių koklių fragmentų, olandiškų čerpių nuolaužų) (2 pav.). Nesuardytoje perkasos dalyje įžemis pasiektas 0,8–1 m gylyje. Virš įžemio fiksuotas 5–35 cm storio XVI a. pabaigos – XVII a. I pusės pilkos žemės horizontas, kuriame rasta pavienių smulkių buitinės keramikos šukių.

Šurfas 7 buvo 3x1,5 m dydžio. Jame fiksuotas 1–1,65 m storio XVI a. pabaigos – XVII a. I pusės, XIX a. kultūrinis sluoksnis. Kaip ir perkasoje 1 dalyje tiriamo ploto fiksuotas XIX a. II pusės perkasimas. Nesuardytoje šurfo dalyje virš įžemio 0,8–1,15 m gylyje atidengtas 13–29 cm storio XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios pilkos žemės horizontas. Užfiksuotas plytų mūro pamato fragmentas datuojamas XIX a. II puse.

Perkasa 2 tirta 7x1,5 m dydžio. Iki projekcinio 1 m gylio fiksuotas XVII a. I pusės – XIX a. datuojamas kultūrinis sluoksnis, vietomis suardytas vėlesnių perkasimų (įkasant XIX a. II pusės akmenų pamatą ir XX a. II pusės betoninį pamatą). Tyrimų metu perkasos centrinėje ir ŠR dalyse 20–65 cm gylyje atidengtas 31–45 cm storio XVII a. II pusės – XVIII a. I pusės juodos durpingos žemės horizontas. Jame surinkta nemažai smulkių buitinės keramikos fragmentų, galvijų kaulų, keletas XVII a. II puse datuojamų plokštinių koklių fragmentų, pavienių kitos paskirties dirbinių.

0,75–1 m gylyje atsidengė XVII a. I puse datuojama netaisyklingo ovalo formos 6, kuri

buvo užpildyta juoda žeme ir moliu su degėsiais, taip pat puodyninių-dubeninių koklių griuvenomis. Siauroje perkasoje nepavyko nustatyti tikslaus jos dydžio, tad spėjamas jos plotas – apie 4–6 m². Joje surinkta daug puodyninių-dubeninių koklių keturkampėmis angomis fragmentų (203 vienetai). Nors visi fragmentai surinkti gana kompaktiškai vienoje vietoje, tačiau vos 2 jų buvo sveikesni. Surinkti smulkūs vienetai tarpusavyje nesiklijavo, didelė jų dalis buvo apdegę. Visa tai leidžia teigti, kad kokliai šioje vietoje buvo suversti jau gerokai prieš tai sudaužyti.

Šurfai 5 (1,5x1,5 m dydžio), 6 (2,7x2 m dydžio), perkasa 3 (10x2 m dydžio) tirti rekonstruojamo pastato viduje, ŠV pusėje. Tyrinėtas 1,1–2,05 m storio XVI a. pabaigos – XVII a. I pusės, XIX–XX a. kultūrinis sluoksnis. 0,5–2,05 m gylyje fiksuota ūkinė *duobė* datuojama XVII a. I puse. Ji suformuota per trumpą laiką keliais etapais ją užverčiant gruntu kartu su XVI a. pabaigai – XVII a. pradžiai būdingais dirbiniais. Duobė ištirta iš dalies, tik perkasoje 3 pavyko užfiksuoti jos Š kraštą. Galima manyti, kad ji turėtų būti ne mažiau kaip 30–35 m² ploto. Duobės užpylime surinkti 1308 radiniai. Daug rasta žiestos glazūruotos ir neglazūruotos buitinės keramikos fragmentų (3 pav.). Tarp jų išsiskyrė keptuvių dalys su kojėlėmis, pavienės baltos molio masės rudai glazūruotos šukės (Kielcų keramika, datuojama XVI–XVII a. I puse). Taip pat gausiai surinkta neglazūruotų buitinės keramikos fragmentų, tarp jų puodų pakraštėlių, puoščių bangelių, horizontalių linijų ornamentais.

Surasta daug XVI a. pabaigos – XVII a. I pusės plokštinių koklių. Dauguma jų dekoruota augaliniais arba geometriniais ornamentais. Surinkta keletas smulkių herbinių koklių fragmentų. Viename matosi skydo fragmentas

su papuošimais ir paukščio (gulbės?) galva. Panašu, kad tai gali būti herbas „*Labėdž*“, naudotas dalies Lietuvos bajorų giminių nuo 1413 m., kai buvo suteiktas Horodlės unijos metu. Kitas rastas herbinis koklis yra su fragmentiškai išlikusiais inicialais „SM“. Taip pat rastas koklio matricos kraštas. Matrica buvusi su rėmeliu, joje išlikęs spaudžiamo įrašo fragmentas „...IEM...“, ji datuojama XVI a. pabaiga – XVII a. pradžia. Surasta matrica leidžia manyti, kad kokliai gaminti Žiežmariuose nuo XVI a. pabaigos (4 pav.).

Be buitinės keramikos ir plokštinių koklių, sluoksnyje surasta keletas metalinių dirbinių (vinių, kilpvinių ir kt.), langų stiklų šukių, puodyninių-dubeninių koklių fragmentų, keletas odinės avalynės dalių (pado ir vidpadžio dalys apvalia, smailėjančia noselės dalimi).

Žvalgomieji archeologiniai tyrimai sklype Žaslių g. 6 parodė, kad šioje vietoje iki 0,8–1,2 m gylio nuo esamo žemės paviršiaus susidaręs XVI a. pabaiga – XVII a. I puse ir XIX–XX a. datuojamas kultūrinis sluoksnis. XVII a. I pusės sluoksnis suformavo per trumpą laiką. Jį galima sieti su XVII a. viduryje vykusiais karais, kurių metu Žiežmariai stipriai nukentėjo. XVII a. II pusės – XVIII a. horizontas aptinkamas tik fragmentiškai, jis gerokai suardytas XIX a. II pusės perkasimų. Panašu, kad tuo metu Žaslių g. 6 ir gretimi sklypai buvo intensyviai tvarkomi, užstatomi naujais statiniais, šių darbų metu buvo nukastas žemės paviršius.

Žaslių St. 6

In 2013, an evaluation (seven test pits and three trenches, a total of 52.9 m²) and survey (74 m²) were conducted in Žiežmariai (Kaišiadorys district). Two stove foundations (Fig. 1) were discovered at a depth of 20–30 cm inside a building under reconstruction. Stove

0 10 cm

2 pav. XIX a. olandiška čerpė. A. Žvirblio nuotr.

Fig. 2. A 19th-century Dutch roof tile.

0 5 cm

3 pav. XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios puodelis. A. Žvirblio nuotr.

Fig. 3. A late 16th – early 17th-centuries cup.

0 3 cm

4 pav. XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios plokštinio koklio matrica. A. Žvirblio nuotr.

Fig. 4. A mould for late 16th – early 17th-centuries panel stove tiles (*Blattkacheln*).

K-1 dates to the second half of the 18th – early 19th centuries, stove K-2 to the mid – second half of the 19th century.

Inside the building, a first half of the 17th-century storage pit was unearthed at a depth of 0.5–2.05 m to the NW of the stove. Its contents were formed in several stages over a short period by filling it with earth together with characteristic late 16th – early 17th-centuries finds (Fig. 2), the bulk of which consisted of sherds of household pottery (Fig. 3) and panel stove tiles (*Blattkacheln*) (Fig. 4). The field evaluation showed that a cultural layer dating to the late 16th – first half of the 17th centuries and the 19th–20th centuries exists at this site at a depth of up to 0.8–1.2 m.